

MUZAFFER ŞERİF'İN HAYATI VE ESERLERİ

Saniye Çağlayan
saniyecaglayan@gmail.com

Murat Korkmaz
hakanmuratkorkmaz34@gmail.com

Gönül Öktem
gonuloktem@gmail.com

Özet

1939'lu yıllarda Türkiye'nin ve dünyanın sorunları ile ilgili denemeler yazmış, Avrupa'daki faşizmin etkisi ile Türkiye'de Turancılığın yeniden gündeme getirişi, faşizme yönelik sempatinin artışı, faşizme, savaşa ve ırkçılığa karşı olan aydınları bir araya getirdiği aydınlardan biri de Muzaffer Şerif'tir. Muzaffer Şerif'i, Muzaffer Şerif olmaya iten, onu dünya vatandaşlığını seçmesinin nedenleri anlayabilmek, Türkiye'de yaşadığı 1905-1946 yılları arasında dönemin toplumsal ve siyasi arka planı, 1937-1945 arası yazdığı dergi ve kitapları üzerinden Türk düşünce dünyasındaki yerini kavramaktan geçiyor. Düşünür ya da yazar, yaratmaksızın ve üretmeksizin kendinin kılmaya, sahiplenmeye, yararlanmaya yönelik bu öznenin oluşumunun kaynağındaki tarihsel-toplumsal koşulların incelenmesi ve aradaki bağıntıyı ortaya koymak gerektiğini düşüncesindedir. Çalışmada bu düşüncüyü yarattığı halde sahiplenemeyen Muzaffer Şerif'in hayatı irdelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Muzaffer Şerif, Eserleri, Hayatı, Türkiye.

MUZAFFER ŞERİF'S BIOGRAPHY AND WORKS

Abstract

He wrote essays on issues in Turkey and in the world in 1939. The fascism in Europe revived Turanism in Turkey and the sympathy towards fascism grew, which brought together some intellectuals, including Muzaffer Şerif, who are against fascism, war and racism. In order to understand what forced Muzaffer Şerif to lead such a life and the reasons why he chose to be a world citizen, one has to know social and political background of the period (1905 - 1946) when he lived in Turkey and his views through journals and books that he wrote between 1937 - 1945. Muzaffer Şerif, a thinker or a writer, is of the opinion that it is essential to analyze socio- historical conditions that led him to embrace and benefit without creating and producing; to present the relation in between. The life of Muzaffer Şerif, who did not embrace this thought though he created it, was examined.

Key Words: Muzaffer Şerif, Works, Life, Turkey.

GİRİŞ

1939'lu yıllardan itibaren Türkiye'nin ve dünyanın sorunları ile ilgili denemeler yazmış, sayılı eserler bırakmış olan aydınlardan biri de Muzaffer Şerif'tir. Muzaffer Şerif, 1940'lı dönemde kendi bilim alanının ötesinde Türkiye'nin genel somut sorunlarıyla da ilgilenmiş olup Sosyal Psikoloji alanındaki katkıları çok önemlidir. En önemli yapıtların iki olan "İrk Psikolojisi" ve "Değişen Dünya" dır. Muzaffer Şerif'in entelektüel ilgileri zamanla gelişip derinleşse de süreklilik gösterdiği görülmüştür. Bu çalışmada, ülkesinde tanınmayarak ve unutulmuşluğa itilen ve ünlü bir aydın olan Muzaffer Şerif'in hayatı ve eserleri, çalışmaları hakkında literatür taraması yapıp elde edilen veriler sunulmuştur. Kapsam olarak Muzaffer Şerif'in ele alındığı bu çalışmanın problemini "Muzaffer Şerif kimdir? Sorusu oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Türkiye'nin ve dünyanın sorunları ile ilgili denemeler yaparak sayılı eserler bırakmış olan Muzaffer Şerif'in hayatını ve eserlerini günümüze taşımaktır.

Araştırmanın Önemi

Literatür taraması yöntemi kullanılarak hazırlanmış olan bu çalışmada Muzaffer Şerif'in hayatının irdelenmesi gerek siyasi ve gerekse edebi anlamda oldukça büyük önem teşkil etmektedir. Çalışma gelecek nesillerin ve günümüz insanının Muzaffer Şerif'i tanıma noktasında kaynak teşkil edecek bir öneme sahiptir.

MUZAFFER ŞERİF'İN HAYATI

Muzaffer Şerif 1906'da İzmir'in Ödemiş ilçesinde doğmuştur. Çocukluk ve ilk gençlik yılları Osmanlı'nın son günlerine, Dünya Savaşı dönemine denk gelmiştir. İşgal döneminde, Türklerle Rumlar arasındaki çatışmaları yaşamıştır. 1924 yılında Ödemiş İlkokulundan sonra misyonerlerin kurduğu İzmir Amerikan kolejini bitirmiştir. 1928 yılında İstanbul Darülfünun Felsefe Bölümü'nden mezun olmuştur. Cumhuriyet döneminde, ilk yıllarda milliyetçi havadan etkilenen Şerif'in, William McDougall'ın çalışmalarına ilgisi yüksekti. McDougall "grup bilinci" araştırmaları yapıyordu ve bu çalışma Muzaffer Şerif'in ilgi alanı dâhilindeydi. 1929 yılında yüksek lisans yapmak için Harvard Üniversitesi gönderildi. Amerika'da Edwin G. Boringya da Robert Woodworth gibi Amerikan psikolojisinin önemli isimlerinden ders almış ve 1930 yıllarda Marksizm ile tanışmıştır. 1932 yılında Almanya'da Gestalt psikolojisinin önemli isimlerinden Wolfgang Köhler'in derslerine katılmıştır. 1932'de Türkiye'ye dönerek Gazi Terbiye Enstitüsü'nde çalışmaya başlamıştır. Şevket Aziz Kansu'nun temsil ettiği antropoloji anlayışının arka planında bulunan bilimsel ırkçılığa itiraz edecek seviyede düşünsel atmosferin ötesine geçmiş bir araştırmacı düzeyine gelmiştir. 1933 yılında doktora yapmak için tekrar Amerika'ya dönmüştür. Gardner Murphy ile çalışmak üzere Almanya'ya geçmiştir. 1935 yılında Murphy'nin de yardımı ile 1936 yılında "Toplumsal Kuralların Psikolojisi" adı ile doktora tezi yayınlanmış ve uluslararası bir ün kazanmıştır. 27 Temmuz 1936 yılında tekrar Türkiye'ye dönmüştür. Gazi Terbiye Enstitüsü'nde Hilmi Ziya Ülken ile İnsan dergisini yayınlayanlar arasında bulunmuş, 1939 yılında Dil ve Tarih –Coğrafya Fakültesi'nde Felsefe Enstitüsü'nde doçent olarak göreve başlamıştır. Bu dönemde Muzaffer Şerif, psikolojiden çok Türkiye'nin ve Dünya'nın sorunlarına yönelik deneme ve makaleler yazmıştır. Bu dönemde birçok aydın faşizme, savaşa ve ırkçılığa karşı bir araya gelmiştir. Bu aydınlar; Behice Boran, Niyazi Berkes ve Mediha Berkes gibi isimlerin yanı sıra, Pertev Nail Boratav, Adnan Cemgil, Sabahattin Ali, Ruhi Su, Nusret Hızır, Saffet Dengi, Orhan Burian ve Halil Vedat vardır(Çetnik,1998).

1941 yılında Yurt ve Dünya dergisinde deneme ve makaleler yazmıştır. 1943 yılında Muzaffer Şerif Yurt ve Dünya adlı dergiden ayrılarak, Behice Boran ile Adımlar dergisini yayınlamaya başlamışlardır. Boran ve Şerif'in sol çizgiyi savundukları görüşü ağır basmaktadır. Berkes ve Boratav ile Şerif ve Boran sosyal bilimler metodolojisinde ortak noktaları olsa da, Şerif ve Boran dönemin sosyal bilimlerine hakim olan Gökalp'in görüşlerine karşı eleştirel olan tutumlarına karşın, Berkes'in Gökalp'i olumlayıcı bir tutum taşımıştır (Kayalı,2003). Gerek Yurt ve Dünya gerekse Adımlar dergisinin amacı, ülkenin düşünce ve kültür yaşamına yenilikler getirme amacı gütmeleridir.

Şerif Yurt ve Dünya adlı dergide ırkçılık ile ilgili yayınlanan makalesi dışında, Haziran ayında yayınlanan "İrk Psikolojisi" adlı eseri önem taşımaktadır. Şerif'in ırkçıların tepkisini üzerinde çektiği Ankara Üniversitesi Haftasında yaşanmıştır. Askeri Veteriner Süreyya Aygün'e hakaret ettiği gerekçesi ile sorgulanır. Turancı hareketin en etkili isimlerinden Nihal Atsız'ın "Beşvekil Saraçoğlu Şükrü'ye Açık Mektup"ları yayınlanmıştır. Bunun sonucunda Sadrettin Celal Antel İstanbul Üniversitesi Pedagoji ve Psikoloji Enstitüsü'ndeki görevinden alınır. Bir gün önce, yani 16 Mart 1944'te Muzaffer Şerif, Nabi Dinçer, Asım Akşar, Nezih Fıratlı ve Sefer Aytekin'le birlikte gözaltına alınmışlardır(Çetnik,1998).

Boran ile özel bir yakınlığı olan Muzaffer Şerif Başoğlu'nun Başbakan Şükrü Saraçoğlu ile hemşirelik ilişkisinin yanı sıra ailece de yakın ilişkileri nedeniyle Muzaffer Şerif Başoğlu TKP operasyonu sırasında içeri alındığında, Saraçoğlu kayıtsız kalmamış ve içeriden çıktıktan sonra yurdu terk etmesi şartı ile serbest bırakılmasını sağlamıştır(Koç,2010). Bu dönemde Şerif ve diğer aydınların tutuklanması, o döneme kadar olan en şiddetli

kominist tutuklamalarından birisi olması açısından önemlidir. Şerif 27 Temmuz 1943 tarihli Oliver Lacombe'un verdiği tavsiye mektubu sonucu 1944 yılında profesör oldu. 1945 yılında Princeton Üniversitesinde çalışmak için Türkiye'den ayrıldı. Bu dönemden sonra Amerikan vatandaşı ile evlenmesi üzerine Türkiye'ye geldiğinde devlet memuru olarak DTCF'deki kürsüsünü tekrar yönetemeyeceği bildirilmiştir. Bundan dolayı Türkiye'ye dönmekten vazgeçmiş ve adını Muzaffer Şerif olarak değiştirmiştir.

MUZAFFER ŞERİF'İN TÜRKİYE'DEKİ YERİ

Muzaffer Şerif yazılarında; Özellikle Marksist öğretiden etkilenmiş bir sosyalist idealizm, kapitalizme ve dine karşı tavrı alışında ve sosyal sınıf farklılıklarının kaldırılması isteğinden yola çıktığı söylenebilir. 1919'da Kurtuluş ve Aydınlik (1920-1925) dergileri yayınlanmaya başlanmıştır. Şefik Hüsnü ve Sadrettin Celal'in çevresinde toplanan Aydınlikçılar, Marksist-Leninist görüş uyarınca incelemeler ve eleştirmeler yayımlamışlardır. Türk toplumunda sınıf bilincinin ve dolayısı ile mücadelesinin Marksist- Leninist öngörülere ve beklentilere eşit düşmemesi, maddeci diyalektiği benimsemeyenler arasında tekrarlandığı, bölünmelere ve çatışmalara yol açmıştır. Muzaffer Şerif'e göre, toplumsal kuralların oluşumu ve işlev görmesi ile temel psikolojik süreçlere somut olarak yaptıkları algılama, yargıya varma ve anımsama gibi sonuçları kullanmaktadır. Amaç kültürel antropolojinin çalışmaları ile psikoloji laboratuvarında iyice yerleşik biçimde, belirlenmiş bulguları bir araya getirmektir.

Muzaffer Şerif 1929'da hükümet tarafından ilk memuriyet yıllarında Amerika'ya felsefe tahsili için gönderilir. Amerika'da Harward Üniversitesinde, psikoloji alanında W.A. Bousfield ile birlikte ilk telif eseri olan biyolojik psikoloji alanındaki "Hınger as a Factor in Learning'i yayımlar(Bousfield ve Şerif,1932). 1936 yılında Muzaffer Şerif, Ankara Dil Tarih Fakültesi'nde psikoloji doçenti olduğu dönemde, Amerika'da İngilizce olarak hazırladığı "Sosyal normların psikolojisi" adlı eserinden sonra "İrk Psikolojisi" eserini hazırlamıştır. Muzaffer Şerif'in hocası olan Prof. M. Şekip Tunç'un 1943 yılında "İrk Psikolojisi" adlı eseri için eleştirisi yayınlanmıştır. Muzaffer Şerif, lisans eğitimi için gittiği Amerika'dan dönmeden hazırladığı tezi yanında, İngilizce yayımlandığından ses getiren, daha sonradan da çok gönderme yapılacak olan kitabı hemen ardından da, Ankara'dayken ırkçılığa karşı siyasi ideolojik konumunu beslediğini de düşündüğü sloganlar üzerine yazısı yayınlanmıştır.

Muzaffer Şerif, sosyal normun doğuşunun psikolojik yönünü araştırmıştır. Bu psikolojik mekanizma ile kabul edilen normlar bütünüün ayrılması gerektiğini vurgulamıştır. İstikrar arayışında sosyal değişime etkili olan noktadır. Ayrıca bireysel davranışlarda ortaya çıkan kültürel farklılıklar üzerinde de durmuştur. Muzaffer Şerif, doktora tezi de dahil tüm eserlerinde, antropoloji etnografi literatürü üzerinde hakimiyeti bulunmaktadır. Etnosantrizmden kurtulmak için önerdiği yol farklı kültür ortamlarından gelen bulgular üzerinde çapraz kontrol niteliğindedir(Sherif,1948).

Muzaffer Şerif, 1940'lı dönemde kendi bilim alanının ötesinde Türkiye'nin genel somut sorunlarıyla da ilgilenmiştir. Muzaffer Şerif Sosyal Psikoloji alanındaki katkıları çok önemlidir. En önemli yapıtların iki olan "İrk Psikolojisi" ve "Değişen Dünya" dir. Niyazi Berkes'in düşünceleri üzerinde durulduğunda Kemalizme yakın yorum yapmasının yapıtlarının özünü oluşturduğu belirtilmiştir. Şerif'in Kemalizm konusunda genel tutumu olumlu olduğu belirlenmiştir. Bu durumu Değişen Dünya kitabında Kemalist değişiklikler konusunda söyledikleri önemlidir: "Atatürk İnkılâbını içten duyan, ona minnettar olan Türk Aydınları otarşi çukurunu bir daha hotlatmamak üzere açacaklardır"... "Biz de bilhassa emperyalist kuvvetlere karşı müstakil ve hür bir memleket olarak varlığımızı sağlayan İstiklal savaşından beri, milletimizin medeniyet ve kültür yolundaki imkanlarını güneşe çıkarmağa azmetmiş olan Atatürk İnkılâbından beri çürük itikatların, kokmuş taassubun dar aleminden çıktık"(Başoğlu). Bu tür değerlendirmeler Atatürk dönemi değişikliklerini olumlu bulduğunu sergilemektedir.

Muzaffer Şerif'in entelektüel ilgileri zamanla gelişip derinleşse de süreklilik gösterdiği görülmüştür. Muzaffer Şerif eserlerinde, sosyal bilimlerin önemli bir problemi ile bağlantılı olduğu görülmektedir. 1935 yılında hazırladığı Doktora Tezi'nde, konularını formüle etmesi, sonuçlarını önemli tartışmalar ile yerini belirtmesi ve bunları kendi çalışmasıyla temellendirilmiş ve tüm dünyaya seslenmek amacını güden bir yazı olduğu göze çarpmaktadır. Muzaffer Şerif; grubun salt birey davranışı olmadığını ve bilimsel olarak laboratuvarında incelenileceğini oto kinetik etki deneyi ile kesin bir şekilde göstermiştir(Sherif,1936).

Nazım Hikmet'in 1943'te kaleme aldığı Kemal Tahir'e bir mektubunda Muzaffer Şerif hakkındaki izlenimlerini şöyle bildirmiştir: “ Muzaffer Şerif'i ben tanırım. Enteresan çocuktur, ama ne senin ne de benim şöyle ahbapça arkadaşlığını edebileceğimize pek ihtimal vermiyorum. Lüzumundan fazla münevver Amerikalı bilgin. Belki de bu altı yıl önceki intibaidir. Belki şimdi o da bende değişti. Kim bilir. Mamafi kitabı (İrk Psikolojisi) cidden güzel, faydalı, aktüel. Ve böyle bir kitaba sahip olduğumuz için sevinebiliriz.”

Muzaffer Şerif'in siyasi düşüncesi hakkında kesin olarak saptamak da çok kolay değildir. Şerif, 1944 yılında bir komünist tahkikatında tutuklanmış olması, Marksist ve hatta Türkiye Komünist Partisi üyesi olduğu fikrini doğurmuştur. 1945'ten sonra Amerika'da yayımladığı kitaplarında diyalektik maddeciliğe atıfta bulunduğu kısımlarında bulunmuş olması, Türkiye'deki yazılarında faşizan sınıfsız kitle amacını sol bir içerikle doldurma çabası yine dayanak olarak gösterilecek diğer izlerdir.

Muzaffer Şerif gibi kendini bilime adanmış olan Behice Boran, otarşiye karşı olduğunu, tümü ile Cumhuriyet İnkılâb'ını uzun bir reform hareketinin İstiklal Savaşı ortamından güç alan ileri bir hamlesi olarak göstermiştir. Adımlar dergisine Muzaffer Şerif ile Boran'ın birlikte makale ve denemeler yapmışlardır. Yazılarında, Cumhuriyet'in ilkelerinden halkçılığı, Batı'nın yükselen rejimi olarak anar ve devletçiliğin Batı emperyalizminden kurtulmakta sağladığı yararları belirtmişlerdir(Boran,1941).

Muzaffer Şerif, Cumhuriyetin ilk yıllarında ve İstiklal harbi zamanında yetişmiş tüm Türk öğrencileri gibi ateşli bir milliyetçidir(Sherif,1967). Muzaffer Şerif'in gerek Adımlarda gerek İrk Psikoloji adlı kitabında, gerekse Değişen Dünya 'da bu gruplara karşı yazmaktadır. Özellikle Adımlardaki yazıları Tahsin Banguoğlu ve Reşat Şemsettin Sırer gibi yakın geleceğin etkili isimlerine karşı çok sivri polemiklerle dolu olduğu belirlenmiştir.

Muzaffer Şerif'in ülkenin güncel konuları üzerine yazdıkları dört bilim adamı arasında muhalif niteliğini belirginleştirmektedir. Yazdıklarının 1960'lı yıllardan sonra Türkiye'de etkin olmaması biraz da, bu muhalif niteliğindedir. Sözü edilen bilim adamları içinden birinin ondan bahisle “Fikri Liderimizdi” demesi kimi gerçekleri ifade etmektedir. Muzaffer Şerif'in Türkçe olarak yazdıklarının zamanında ve 1980'li yıllarda önemsenmemesi ele aldığı konulara karşı duyarsızlıktan ya da cahillikten kaynaklandığı belirlenmiştir(Kurtuluş).

MUZAFFER ŞERİF'İN ESERLERİ VE MAKALELERİ

Muzaffer Şerif, “Ruhیات Meseleleri” adlı eserden “Behaviorism” makalesi 1928 yılında felsefe ve içtimaiyat mecmuasına aslı Osmanlıca olarak yayımlamıştır. Bu makale ruhıyat mecmuasının yazarı olan C.K.Ogđin'in 1726 yılında yayımladığı “Ruhıyatın Manası” “The Meaning of Psgchology adlı kitabından tercüme edilmiştir.

Temmuz 1937 tarihli ölkü halkevleri dergisinde; radyonun tesirleri ve doğurduğu problemleri hakkındaki yazısında; radyonun insanların zevklerine ve zihniyetlerine gözle görülecek derecede süratle etkili olduğu açık bir şekilde görüldüğünü belirtmiştir. 22 Ocak 1939 tarihli Oluş radyosunda; radyonun sosyal psikoloji alanında etkili olduğunu vurgulamıştır. Radyonun insanlara erişimde çok etkili olduğu bilinmektedir. Halkın her kesiminden insanların dinlediği radyo; ruh ve sosyal hayattaki etkisi, radyo programları, dinleyicilerin zevkleri ve alışkanlıkları, ses ve karakterlerini, mevcut olan programlarda spikerlerin kadın ve erkek olmasının farklı etkisi, bilgilerin direk insan sesi ile verilmesi ile radyodan verilmesinin farklı etkileri ile ele alınmıştır.

29 Ocak 1939 tarihli Oluş radyosunda, radyonun dünya çağındaki değerini belirttiği makalesinde, sadece Türk Müziğine yer verildiği, ancak bu durumun radyonun seslendiği kesimlerin Garp Müziği ve Türk Müziğine adı altında alaturka müziğe de yer verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. 8 Nisan 1939 tarihli aylık fikir ve sanat dergisinde; Şartlı refleks ve behaviorism'in etkileri üzerinde durmuştur. Şerif'e göre, Pavlov'un bulduğu sonuçların dar bir kesime değil de geniş bir kesime etkili olduğu kanısına varmıştır.

16 Nisan 1939 tarihli Oluş radyosunda; radyo programlarının hazırlanmasında çok önem gösterilmesi gerektiği, radyo programlarının alaturka müziğin yayılmasında etkili olduğu Türk Müziğini etkili şekilde insanların kabullenmediğini belirtmiştir. 15 Mayıs 1938'de insan, aylık fikir ve sanat dergisinde; insan karakteri (Tab'ı beşer) ile ilgili makalesinde; doğma'nın “zaten insanın mahiyeti böyle olduğundan dolayı...” diye başlayan birkaç tipik iddiasını ele alıp o dönemdeki psikoloji araştırmaları ile yüzleşerek tartmaktadır.

1 Aralık 1938 tarihli İnsan aylık fikir ve sanat mecmuası; “bedel faaliyet ve bedel kıymet” adlı makalesinde; Prof. Kurt Lewin’in “A dynamic theory of personality” adlı eserinden tercümesi yer almaktadır. Lewin “Gestalt” ruhiyatının en önemli üç dört simasından biridir. Lewin’in düşüncelerinin Gestalt prensiplerine yakınlığının, şahsiyet, irade, ihtiyaçları açısından psikolojinin en hayata yakın sahasına parlak ve orijinal bir surette yakıştırdığıdır.

15 Haziran 1938 tarihli “benliğin doyurulması” konu başlığı ile hazırladığı makalesinde; benliğin kendisini teşkil eden bağlarla bir istikrar, bir emniyet içinde bulunması ihtiyacı zikredilmiştir. Benliğimize mal ettiğimiz kıymetlerin yolundan şaşmayarak bazı arzularımızı gem altına alarak arzularımızı başboş bırakmamak benliğimizi bastırmak ve bizi suçluluk duygusundan kurtardığını belirtmiştir.

1943’te İnsan, aylık fikir ve sanat dergisinde “Ahlak buhranı ve psikoloji” adlı makalesinde Şerif; ahlak kavramının insanların karşılıklı temaslarından ve ilişkilerinden doğduğunu belirtmiştir. 1 Şubat 1939 tarihli “İptidai zihniyet problemi” hakkındaki makalesinde; Her normal insanın düşüncesi aynı ve şahsi psikolojik kanunlara tabi olarak işlediği, cemiyet ve kültür determinizminin yanında insan determinizmini, yani psikolojik determinizmi de beraberinde getirdiğini belirtmiştir.

28 Mayıs 1939 tarihli oluş radyosundaki “Kalp Sfenks” konulu konuşmasında, ilim ve iman, kişilerin şahsi davalarından (feragat), dalkavukluk anlamında Kalp Sfenks’den bahsetmiştir. 4 Haziran 1939 tarihli oluş radyosundaki “Hayranlık” adlı söyleşisinde; garplaşmanın kafamızdaki etkilerinden bahsedilmektedir. Şerif; bazılarının garbı kafalarında sorgulayarak yaşatmasından hala kurtulamamıştır.

25 Haziran 1939 tarihli oluş radyosundaki “Garptan gelen Softalık” adlı söyleşisinde; bu akımın içinde taş kesilmiş muhtevanın olduğu ve insanlığın buna yakalanması garb softalığına götürdüğünü belirtmiştir. 6 Ağustos 1939 tarihli oluş radyosundaki “Bernard Shaw ve Yamalı Bohça” adı söyleşisinde; Bernard Shaw’ın belirttiği düşüncesinde; insanlığın, geçmişten gelen güzelliği kaybetmiş birçok değeri azalmış kıymetlerin esiri olduğunu, kafasının ve kalbinin birbirinden ayrıldığı, kişiliği zıt kuvvetlerin zorlaması altında örümcek ağı gibi içinden çıkılmaz bir hale geldiğini, çarpıldığını belirtmektedir.

30 Temmuz 1939 tarihli oluş radyosundaki “Maarifte şuuruma hareketi” konulu konuşmasında; ilimde düzgün ve çocuklarımızı ciddi çalışmalara sevk eden bir durulmaya basıl varılabileceği hakkında bilgi vermiştir. 20 Ağustos 1939 tarihli oluş radyosundaki “İnsan Şarlo” adlı başlıklı konuşmasında; Şarlo’nun sahip olduğu dünya çağındaki elde ettiği ünün sırrı nedir? Konusu üzerinde durmuştur.

Muzaffer Şerif 1941 yılında “İrk Nazariyelerine Umumi Bir Bakış” adlı makalesinde, Columbia Üniversitesi profesörlerinden O. Klineberg’in “İrk Farkları” (Race Differences) adlı kitabından alıntı yapmıştır. Eser 1935’te New York’ta çıkmıştır. İlk ırk nazariyeleri ırk üstünlüğünü ya da alçaklığını coğrafi mekânda izah edilmeye çalışılmıştır. Muzaffer Şerif ile Behice Boran 1943 yılında Yurt ve Dünya Dergisinden ayrılıp Adımlar dergisinde makale ve derlemelerini yayımlamaya başlamışlardır. Adımlar hareketi seyrini bugünün, gözle görülür ve elle tutulur hale gelen çıplak gerçek ve doğruluktan almaktadır.

Ağustos 1943 tarihli Muzaffer Şerif’in “Ordinarius Profesör M. Şekip Tunc’a” adlı makalesinde Şekip Tunc’un ırk psikolojisi kitabı hakkındaki eleştirisi dile getirmiştir; eleştirinin temeli “İnsanlar arasında daima üstünlük iddiaları olmuştur ve şimdi de vardır” düşüncesidir. İrk psikolojisinin, Amerika’da Columbia Üniversitesinin 1934-1935 yıllarında okuduğu dönemde ve sınavlarına girdiği derslerin yazılmasından başka bir şey olmadığını belirtmiştir. O dönemde memlekette yabancı malı olan, ırk üstünlüğü yaygaraları bulunmasaydı İrk Psikolojisi’ni çıkarmak düşüncesinde olmadığını açıklamıştır.

Ayrıca Muzaffer Şerif, ilmi objektif ve bitaraflik gerçeklik karşısında derin heyecanlar göstermemek demek olmadığını, ilim objektifliğinin ve bir taraflılığının talep ettiği şart duyulan heyecanların, hislerin insanın kendisine ait olduğunu bilmesi ve bunu vardığı hükümlere karıştırmamasıdır. Ocak 1944 tarihli Muzaffer Şerif’in “Seçkin Adam Düşkünüğü ve Faşizm” adlı makalesinde de, yazıda gerilik belirtilerinden birisi olan seçkinlik düşkünüğü üzerinde durulmuştur. Seçkin düşkünlere göre; dünya tarihi seçkinler tarihidir.

Muzaffer Şerif'in diğer bir yayını ise "İleri Fikir Geri Fikir" adlı makaledir. İleri fikir geri fikir meselesi, üzerinde durulması gereken bir konudur. Değişen bir dünya içinde geri olandan uzaklaşmak, ileriye görmek ve buna bağlanmak bir fikir adamı için geçici bir fikir meşgalesi değildir, en önemli durumdur. Muzaffer Şerif yazılarında; Özellikle Marksist öğretiden etkilenmiş bir sosyalist idealizm, kapitalizme ve dine karşı tavrı alışında ve sosyal sınıf farklılıklarının kaldırılması isteğinden yola çıktığı söylenebilir. Şerif'in, kendi döneminin ne kadar ilerisinde olduğu ve onun yaklaşımının kültürel psikolojinin temel taşlarından biri olduğunu yazılarından anlaşılmaktadır. Muzaffer Şerif'e göre, toplumsal kuralların oluşumu ve işlev görmesi ile temel psikolojik süreçlere somut olarak yaptıkları algılama, yargıya varma ve anımsama gibi sonuçları kullanmakta idi. Amaç kültürel antropolojinin çalışmaları ile psikoloji laboratuvarında iyice yerleşik biçimde, belirlenmiş bulguları bir araya getirmektir. O zamanlar geçerli sosyal psikolojinin geçerli bireysel psikolojinin de geçerli bireysel psikoloji ve geçerli bireysel psikolojinin de geçerli sosyal psikoloji ile aynı şey olduğu kanısındadır.

Muzaffer Şerif 1929'da hükümet tarafından ilk memuriyet yıllarında Amerika'ya felsefe tahsili için gönderilir. Amerika'da Harvard Üniversitesinde, psikoloji alanında W.A. Bousfield ile birlikte ilk telif eseri olan biyolojik psikoloji alanındaki "Hunger as a Factor in Learning"i yayımlar(Bousfield, ve Sherif, 1932). Türkiye'ye 1932' de döndüğü dönemde 29 Eylül 1932- 2 Temmuz 1933 dönemi arasında Gazi Terbiye Enstitüsü ruhiyat öğretmenliği görevinde bulunmuştur(Başıoğlu,1945).

1936 yılında Muzaffer Şerif, Ankara Dil Tarih Fakültesi'nde psikoloji doçenti olduğu dönemde, Amerika'da İngilizce olarak hazırladığı "Sosyal normların psikolojisi" adlı eserinden sonra "İrk Psikolojisi" eserini hazırlamıştır. Muzaffer Şerif'in hocası olan Prof. M. Şekip Tunç'un 1943 yılında "İrk Psikolojisi" adlı eseri için eleştirisi yayınlanmıştır. Tunç, yazarın, ilk olarak ırk nazariyesini (kuramı) gözden geçirdikten sonra mevcut olan ırklar arasında ruhiyatçılar tarafından yapılmış olan basit psikolojik fonksiyonlarla zeka ölçüleri ve diğer psikolojik hususların karşılaştırmasını, bunlardaki rahatsızlık veren, başlangıçtaki zihniyet sorunlarını ve biyoloji ve antropoloji bilgilerinin bu konudaki görüşlerini 125 sayfa içinde zengin bir bibliyografya ile birlikte vermek sureti ile düzgün bir deneme ortaya çıkarmıştır.

Memleketimizin imarı, yeniden yapılanması, teknikleşmesi daha rasyonel bir hale geleceği görüşündedir. Muzaffer Şerif, sosyal normun doğuşunun psikolojik yönünü araştırmıştır. Bu psikolojik mekanizma ile kabul edilen normlar bütünü ayrılması gerektiğini vurgulamıştır. İstikrar arayışında sosyal değişime etkili olan noktadır. Ayrıca bireysel davranışlarda ortaya çıkan kültürel farklılıklar üzerinde de durmuştur(Sherif,1948). Muzaffer Şerif'in üzerinde durduğu konulardan birisi de "Bireyin toplum karşısındaki pozisyonu ya da bireyi belli bir şekilde davranmaya zorlayan nedir?" sorusudur. Bireyin benlik sisteminin yapılanması üzerine çalışmaları, Türkiye'yi terk etmeden önce ve sonra, kendisi için her zaman öncelik taşıdığını belirtmiştir.

Muzaffer Şerif, Türkiye'de büyük bir sorumluluk duygusu ve olağanüstü bir çalışkanlık içinde akademik görevlerini sürdürürken bilimsel çevirilerde yaptığı, muhalif dergilere ve gazetelerde yayımlanan çeşitli yazılarında özellikle Alman gazetelerde yayımlanan çeşitli yazılarında Alman faşizmine meyleden zihniyetleri eleştirdiği, bunlardan II. Dünya Savaşı galipleri az çok belirginleşmeye çalıştığı dönemde dünyadaki siyasal esintilere göre yön değiştirmeye başlayışını da hedef aldığı belirtilmiştir. Muzaffer Şerif, 1940'lı dönemde kendi bilim alanının ötesinde Türkiye'nin genel somut sorunlarıyla da ilgilenmiştir. Muzaffer Şerif Sosyal Psikoloji alanındaki katkıları çok önemlidir. En önemli yapıtların iki olan "İrk Psikolojisi" ve "Değişen Dünya" dır. Niyazi Berkes'in düşünceleri üzerinde durulduğunda Kemalizm'e yatkın yorum yapmasının yapıtlarının özünü oluşturduğu belirtilmiştir. Muzaffer Şerif'in entelektüel ilgileri zamanla gelişip derinleşse de süreklilik gösterdiği görülmüştür. Muzaffer Şerif, bilim adamı sıfatı ile boy gösterdiği hayatında tam anlamı ile istikrar bulamamıştır. Süreklilik gösterme durumunu vurgulamaya da özellikle önem vermiştir(Sherif,1967).

SONUÇ

Muzaffer Şerif'in Türkiye'de yaşadığı süreçte kaleme aldığı politik yazılan sıklıkla kendisinin psikoloji eğitimini okuyucuya hatırlatan izler taşır. Psikoloji kitabı olarak yazılmış olan İrk Psikolojisi de yazarın politik tutumunu açıklıkla ortaya koymuştur. Türkçe çıkan tek kitabı olan İrk Psikolojisi, meselenin üzerine gidilmesinin gerekliliğini belirtmiştir. Muzaffer Şerif, Mübeccel Kinay'ın Amerika'ya burs alıp gitmesine de ön ayak olmuştur.

Sosyal Psikolojinin akademik bir disiplin oluşturmasında çok önemli rol oynamış en önemli bilim adamlarından biri Muzaffer Şerif'tir. Sosyal Psikolojinin kurucularından biri olarak kabul edilir. 1936'da basılan, Şerif'in doktora tezi (Some Social Factors in Perception) daha sonra (Psychology of Social Norms) adlı ile basılan kitabıdır. Çalışmasının amacı, sosyal psikolojinin temel teorilerini oluşturan bir el kitabı olarak kabul edilir. Marksist ve Gestalt psikolojisinin etkileri büyüktür ve bu ideolojiler ışığında norm psikolojisini açıklarken, hala en geçerli teorilerden biri olan "frame of reference" kavramını tanıtır. Gestalt Psikolojisinin "bir objenin pozisyonu, etrafındaki tüm düzenli alanla ilişkide olarak algılanır" tanımından yola çıkarak, "davranış çevresel konteksten bağımsız olarak açıklanamaz ve açıklansa da anlamlı değildir" fikrini tanıtır, bu fikir sosyal psikolojinin en temeli olarak kabul edilmektedir. Bu temel klinik psikolojiye, gelişim psikolojisine, bilişsel psikolojiye ve sosyal psikolojiye temel olmuştur.

Not: Bu çalışma 25-27 Nisan 2013 tarihlerinde Antalya'da 28 Ülkenin katılımıyla düzenlenen " International Conference on New Trends in Education – ICONTE – 2013 "da sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

Adımlar, sayı 8, Aralık, s. 277-78.

Baçoğlu, M. Ş. (1941). Yeni Adam, 10(337), s. 8,9,15

Baçoğlu, M. Ş. (1943). "Hümanizma Görüşümüz" Adımlar, sayı 8, Aralık, s.249-251

Baçoğlu, M. Ş., (1928), Felsefe ve içtimaiyat mecmuası, cilt II, Teşrinievvel, sayı 7.(Çev. Banu Gümüştüs)

Baçoğlu, M.Ş. (1945) "Psikoloji Yeni Neslin Yetiştirilmesi", Ankara Üniversitesi Haftası Hatay, Ankara: TTKB, s.112

Baçoğlu, M.Ş.(1945). Değişen Dünya, s.91

Belli, M. (2002). *İnsanlar Tanıdım: Mihri Belli'nin Anıları*. İstanbul: Doğan Kitap, s. 201.

Bousfield, W.A. ve Sherif, M. (1932). "Hunger as a Faktor Learning" Amerikan Journak of Psychology, s.44, s.552-554

Çetik, M. (1998). Sunuş. *Mete Çetik (yay. haz.) Üniversitede Cadı Kazanı: 1948 DTCF Tasfiyesi ve Pertev Naili Boratav'ın Müdafası* (s. 1-43) içinde. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 7.

Kansu, Ş. A. (1939). Kız ve Erkek Çocukları Üzerinde Antropometrik Araştırmalar. *Bellekten*, 3(9), s. 69-79

Kansu, Ş. A. (1940). Irk ve Millet. *Ülkü*, 14 (84), s. 496-498]

Kayalı, K. (2003). *Türk Düşünce Dünyasında Yol İzleri*. İstanbul: İletişim, s. 162 vd.

Koç, Emel, (2010), Behice, Bir Devrimci.. Bir Kadın... Bir Anne..., İstanbul; Destek Yayınları

Sherif, M. (1948). An outline of social psychology, new york: harper &brothers, s.2

Sherif, M. (1967). Social İnteraction/ Process and Prducts Chicago: Aldine Publishing, s.9